

Potravinová soběstačnost – drahý a nebezpečný nápad

1. ČERVEN 2020 – Poslanecká sněmovna
v současné době projednává legislativní návrh
skupiny poslanců na zvýšení potravinové
soběstačnosti. Ukazujeme, že tento návrh je
protispotřebitelský, neekologický, protiprávní
a pomáhá dominantním hráčům, jako je Agrofert.

Martin Pánek

Ředitel Liberálního
institutu, zabývá se
mezinárodním obchodem
a evropskou integrací.

Jiří Nohejl

Hlavní ekonom Liberálního
institutu. Zabývá se
vztahem mezi ekonomikou
a systémovou teorií.

Mojmír Hampl

Ředitel KPMG Financial
Sector Services, bývalý
viceguvernér České národní
banky. Zabývá se
regulacemi.

Liberální institut

Český nezávislý think-tank
založený v únoru 1990.
Svoboda jednotlivce,
minimální vláda, volný trh
a mír.

Úvod

Skupina 25 poslanců v čele se Zdeňkem Podalem (SPD) a Margitou Balaščíkovou (ANO) podává pozměňovací návrh, jenž podle předkladatelů „[1] umožní regionálním výrobcům potravin lépe se prosadit na domácím trhu, [2] pomůže [...] udržet zaměstnanost na venkově a v konečném důsledku [3] snížit uhlíkovou stopu, protože se omezí dovoz jídla přes celou Evropu“. (Horáček, 2020)

V této analýze navrhované hospodářské politiky ukážeme, že všechny tři argumenty předkladatelů jsou liché a že nadto nedoceňují další argumenty v neprospěch tohoto pozměňovacího návrhu.

„Koronavirus nás tlačí k protekcionismu – neracionálně, avšak neodolatelně,“ píše prezident *Iniciativy pro volný obchod* (Initiative for Free Trade) Daniel Hannan. (Hannan, 2020) „Omezovat obchod s jídlem je asi nejhorší odpovědí na koronavirus, jakou si lze představit. Všichni by v důsledku zchudli: naši zemědělci, naši spotřebitelé a naši obchodní partneři. Avšak mám ten děsivý pocit, že jsme unášeni tímto směrem.“ (Ibid.)

Jako by mu chtěl dát zapravdu, děsí se prezident Agrární komory České republiky Zdeněk Jandajsek ve *Zpravodaji Agrobaze* nad podílem českých potravin: „mléko 89–90 %, drůbeží maso 57 až 62 %, vepřové maso 36–38 % a u vajec 58 až 62 %. V hovězím mase jsme soběstační, ale spotřeba klesla z 23,5 kg v roce 1989 na 7,8 kg v roce 2018 na obyvatele za rok. [...] Mluvím o konkrétních číslech soběstačnosti: petržel 16 %, zelí 32 %, kedluben 25 %, okurky 26 %, kapusta 9 % a rajčata 27 %. Květák podle oficiálních statistik neprodukuje vůbec a česnek pouze na 10 % spotřeby. [...] jablka 38 %, švestky 33 %, hrušky 15 %, třešně 18 %, broskve 10 %, rybíz 10 %, meruňky 31 % a angešt pouze 1 %.“ (Jandajsek, 25. únor 2020)

Je tedy evidentní, že povinný 85% podíl by výrazně zasáhl český trh s potravinami. Z četby publikací Agrární komory čtenář zjistí, že chiméra potravinové soběstačnosti se v nich opakuje velmi často; toto téma tedy z české veřejné debaty nezmizí ani při případném neschválení dotčeného pozměňovacího návrhu.

I. Text návrhu

Pozměňovací návrh Zdeňka Podala, Margity Balaščíkové a dalších poslanců¹ k vládnímu návrhu novely zákona, kterým se mění zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových

---

¹ Rozložení předkladatelů dle poslaneckých klubů:

ANO: 11 poslanců	Margita Balaščíková, Josef Kott, Pavel Plzák, Radek Zlesák, Jiří Bláha, David Pražák, Jan Volný, Karel Tureček, Monika Oborná, Taťána Malá, Jiří Kohoutek
SPD: 9 poslanců	Zdeněk Podal, Monika Jarošová, Karla Maříková, Pavel Jelínek, Jaroslav Dvořák, Tereza Hytřhová, Radim Fiala, Jan Hrnčíř, Radek Koten
KSČM: 1 poslanec	Zdeněk Ondráček
KDU-ČSL: 1 poslanec	Marian Jurečka
ČSSD: 1 poslanec	Jan Birke

výrobci a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (Sněmovní tisk 502), zní následovně:

„Podíl [českých] potravin [...] na trhu České republiky se stanovuje *nejméně na 55 % v roce 2021. Tento podíl se každoročně zvyšuje o 5 procentuálních bodů až do roku 2027.* Systém výpočtu tohoto podílu stanoví prováděcí právní předpis.“ (Zvýraznění naše, kompletní znění v Příloze 2.) Každoroční nárůst o pět procentních bodů tak znamená povinný 85% podíl českých potravin v roce 2027.²

1.1 Odůvodnění

Předkladatelé návrh odůvodňují těmito slovy: „Návrh přispívá k plnění cílů stanovených v Agendě 2030. Umožňuje regionálním výrobcům potravin prosadit se lépe na domácím trhu. Návrh dále přispívá k udržení zaměstnanosti na českém venkově. Návrh snižuje v konečném důsledku i uhlíkovou stopu a přispívá k závazkům na úrovni EU k uhlíkové neutralitě,“ což je obdobné odůvodnění jako v článku odkazovaném výše.

II. Boris Jelcin v supermarketu

Když 16. září 1989 přijel Boris Jelcin, nově zvolený do Nejvyššího sovětu, na návštěvu do Johnsonova vesmírného střediska v texaském Houstonu, zdaleka nejvíce překvapen byl během svojí dvacetiminutové neplánované návštěvy supermarketu Randalls, psala v té době Stefanie Asinová v listu Houston Chronicle. (Hlavaty, 2018)

Jelcin podle Asinové procházel uličkami Randalls a kýval hlavou v ohromení. Svým ruským kolegům řekl, že kdyby tohle viděli Rusové, kteří musí na většinu zboží čekat ve frontách, „byla by revoluce“. Na fotkách v Houston Chronicle je vidět jeho údiv nad ovocem a zeleninou, čerstvými rybami a kasou. (Ibid.)

*„Ani politbyro nemá tolik volby.
Ani pan Gorbačov.“*

„Ani politbyro nemá tolik volby. Ani pan Gorbačov.“ Když mu bylo přes tlumočnicka sděleno, že v obchodě jsou tisíce produktů, nemohl tomu uvěřit. Myslel si dokonce, že Američané stvořili jakýsi „Potěmkinův supermarket“ a byl ohromen, že takové obchody jsou v USA na každém rohu. Nabídl mu také vzorky sýra zdarma. (Ibid.)

Rok poté, co Jelcin odstoupil z úřadu prezidenta Ruské federace, napsal jeho životopisec, že v letadle na cestě z Houstonu do Miami byl Jelcin v depresi a nemohl o houstonském supermarketu přestat mluvit, a porovnával ho s tím, na čem museli subsistovat jeho ruští krajané. (Aron, 2000)

ODS: 1 poslanec Jaroslav Martinů

Nezařazení: 1 poslanec Václav Klaus

² $55 + (2027 - 2021) \times 5 = 85$

A možná to právě byla spotřebitelská volba, co přispělo k pádu Sovětského svazu. Ve své autobiografii z roku 1990 píše Jelcin: „Když jsem viděl ty police nacpané stovkami, tisícovkami plechovek, kartonů a zboží všeho možného druhu, poprvé mi bylo skutečně špatně z pocitu zoufalství nad sovětskými lidmi. Že taková potenciálně super-bohatá země jako naše byla přivedena do takové chudoby! Hrozné nad tím přemýšlet.“ (Yeltsin, 1990)

III. Zapojení do mezinárodní dělby práce

Dnes už víme, jak celá anabáze se sovětskou ekonomikou dopadla. Sovětský svaz, obr na hliněných nohou, porazil sám sebe, neboť jeho hospodářskému modelu po mnoha desetiletích utrpení konečně došel dech, rozpadl se a celý svět se mohl přesvědčit o tamních každodenních krutých podmínkách.

Rusko a další svazové republiky zavedly tržní ekonomiku a zapojily se do světového obchodu, což většinu z nich vytáhlo ze sovětského marasmu a chudoby.

Dnes není problém kdekoliv na světě zakoupit zboží ruské produkce, pokud jste ochotni zaplatit přepravu a clo, a taktéž není problém v Rusku zakoupit „západní“ zboží, opět pokud jste ochotni zaplatit cenu za přepravu a clo a pokud nejde o produkt zatížený sankcemi.

Je zřejmě možné, že za vydání obrovských prostředků bychom byli v jakékoliv zemi schopni vyprodukovat téměř jakýkoliv světový produkt – avšak bylo by skutečně efektivní upravovat české podmínky pro jesetery, abychom si mohli sami vyprodukovat český kaviár? Nebo vyrábět takové mikroklimatické podmínky, aby čeští nebo ruští zemědělci mohli pěstovat kávu nebo mučenku? Nebo koneckonců rýži?

Je evidentní, že mezinárodní obchod a s ním ruku v ruce jdoucí mezinárodní dělba práce zvyšuje svobodu spotřebitelské volby a s ní i užitek nás spotřebitelů. Dokázali bychom jistě přežít bez rýže a kafe, ale byl by to jednoznačně horší život, než jaký můžeme vést dnes.

John Maynard Keynes napsal zhruba v roce 1914: „Obyvatel Londýna si může cokoli objednat po telefonu. Zatímco srká svůj ranní čaj v posteli, může si objednat zboží z celé zeměkoule v množství, jaké je mu libo. A může očekávat, že mu to bude přineseno až ke dveřím.“ (Keynes, 2005 [1919])³

Jedním z argumentů ve prospěch potravinové soběstačnosti je, že v situaci celosvětových krizí dojde k omezení či úplnému uzavření světových trhů. Poslanec Václav Klaus ml. se například domnívá, že nám okolní země nebudou ochotny dodat své potraviny. „Česká republika je dlouhodobě pasivní z hlediska výroby potravin a nedělám si iluze, jak se ostatní evropské a světové země budou chovat, pakliže ta krize bude větší.“ (Klaus, 2020)

---

³ Překlad Jan Macháček.

Taková tvrzení se mohou zakládat na pravdě, ale k takovému kolapsu může dojít jen díky omezení exportu potravin ze stran jednotlivých států. Jak ostatně říká prastaré ekonomické moudro připisované mnoha ekonomům: „Když zboží nepřekračuje hranice, budou je překračovat vojáci.“

„Jedno z hlavních poučení, které si můžeme vzít ze zkušeností naší rodné země za uplynulých 150 let, je to, že posuny k politice potravinové soběstačnosti mohou skončit jedině tragédií.“

Je třeba usilovat o zvýšení robustnosti mezinárodního trhu místo plánování jeho kolapsu. Navíc obavy z nedostatku potravin na světovém trhu se ukazují spíše jako mylné. Pokud si uprostřed největšího omezení světové ekonomiky od druhé světové války lze objednat čerstvou sklizeň darjeelingského čaje přímo z plantáže, která dorazí do jednoho týdne (Teabox, 2020), bylo by trochu přehnané domnívat se, že zítra nebudou brambory.

V doslovu knihy *The Locavore's Dilemma: In Praise of the 10,000-mile Diet* píše spoluautorka Hiroko Shimizuová:

„Jedno z hlavních poučení, které si můžeme vzít ze zkušeností naší rodné země za uplynulých 150 let, je to, že posuny k politice potravinové soběstačnosti mohou skončit jedině tragédií. Jak jsme napsali v této knize – a jak řeklo mnoho lidí před námi – pokud zboží nepřekračuje hranice, nakonec je překročí armády. Generace mých rodičů je žijícím důkazem, že o čem si militaristé mysleli, že mohou dosáhnout pouze silou, může být mnohem účinněji a úspěšněji svobodným obchodem a mírem. [...]

Jak si všímá Steve Pinker, žijeme zřejmě v nejmírovějším období za celou existenci našeho živočišného druhu. Avšak trvalo dlouho, než jsme do tohoto požehnaného stavu světa dospěli, a tento stav byl umožněn díky celosvětové směně výrobků, zdrojů, myšlenek a kultury. V současnosti sice máme ekonomické nesnáze, ale už jsme takřka porazili hladomory. Většina z nás žije delší, zdravější, bezpečnější a radostnější životy než předchozí generace. Připadá nám, že je naší povinností předložit několik konstruktivních návrhů na vylepšení globálního řetězce zásobování potravinami, a ne přetáčet hodiny do nějaké vysněné éry pasteveckého blaha, ze kterého ve skutečnosti všichni utekli, jakmile dostali možnost.“ (Desrochers & Shimizu, 2012)

Knihy končí odstavcem: „Jídelní kosmopolitanismus je v nejlepší zájmu každého. Mým přáním je, aby heslo ‚nakupuj lokální produkci‘ (buy local) bylo brzy nahrazeno sloganem ‚nakupuj globální produkci – celá planeta je naší zahradou‘.“ (Ibid.)

IV. Ekonomové se shodují

Návrh zákona o potravinové soběstačnosti lze označit za absolutní ekonomický nesmysl. Lze si představit jen málo kroků hospodářské politiky, na kterých by byla v ekonomické vědě taková shoda jako v případě nesmyslnosti potravinové soběstačnosti. Jak říká Richard Schmalensee z MIT: „Pokud [přínosy volného obchodu] nejsou skutečné, potom je v podstatě veškerá ekonomie mylná.“ (Ozimek, 2012) Návrh zákona podléhá všem předsudkům politické iracionality, které popisuje Bryan Caplan ve své knize *Mýtus racionálního voliče*. Těmi jsou: předsudky proti trhu, předsudky vůči cizincům, „posedlost zaměstnaností“⁴ a sklon k pesimismu. (Caplan, 2010)

Již Adam Smith se vyslovil pro volný obchod:

„Dát tuzemským výrobkům toho neb onoho druhu na domácím trhu monopol znamená do jisté míry nařizovat soukromým osobám, jakým způsobem by měly naložit se svým kapitálem, a takové opatření musí být téměř vždy zbytečné nebo škodlivé. Může-li být domácí výrobek dodán na trh stejně levně jako výrobek cizí, pak je toto opatření zřejmě zbytečné; nemůže-li, pak musí být vždycky škodlivé. Každá prozíravá hlava domácnosti se řídí zásadou nepokoušet se nikdy vyrábět doma to, co by takto stálo více, než kdyby se to koupilo. Krejčí se nepokouší šít si sám boty, ale kupuje je u ševce. Švec se nepokouší šít si sám šaty, ale zaměstnává krejčího. Rolník se nepokouší ani o jedno, ani o druhé, ale zaměstnává tyto dva řemeslníky. Všichni nahlížíjí, že je v jejich zájmu vynaložit celou svou přičinlivost někde, kde mají proti svým krajanům nějakou výhodu, a za část produktu své práce nebo, což je totéž, za cenu této části si pak kupovat všechno ostatní, co ještě potřebují.

Co je prozíravé v počínání každé domácnosti, může být sotva pošetilé i v počínání velké říše. Může-li nám cizí země dodávat některé zboží levněji, než si je můžeme vyrábět sami, je lépe toto zboží od ní kupovat za část produktu naší práce, kterou vynaložíme takovým způsobem, jaký je pro nás prospěšný. Celková práce v zemi se tak nezmenší o nic více, než jak je tomu u zmíněných řemeslníků, neboť je vždy úměrná kapitálu, který jí zaměstnává, ale dovolí se jí prostě, aby si našla způsob, jak by se jí mohlo využít co nejvýhodněji. A nejvýhodněji se jí přece nevyužije, vynakládá-li jí někdo za něco, co se dá za ni nakoupit levněji, než to ona sama dokáže vyrobit. Hodnota jejího ročního produktu jistě více méně poklesne, odvádí-li se od toho, aby zhotovovala zboží zřejmě větší hodnoty než to, které je nucena vyrábět. Podle tohoto předpokladu přišlo by levněji nakupovat toto zboží v cizině než vyrábět je doma. Kdyby se tedy výroba byla ponechala ve svém přirozeném chodu, bývalo by se toto zboží dalo nakupovat z ciziny za pouhou část zboží nebo za pouhou část ceny zboží, které by se bývalo při použití stejného kapitálu vyrobilo doma. Takto se tedy v zemi výrobní činnost odvádí od

---

⁴ V originále *make-work bias*. Autor jej vysvětluje: Příznačným rysem je sklon podceňovat ekonomický prospěch, který pramení z úsporného využívání lidské práce. (Caplan, 2010, str. 68)

výnosnějších způsobů uplatnění k méně výnosným a směnná hodnota jejího ročního produktu musí se nutně každým takovým opatřením snižovat, místo aby se, jak bylo úmyslem zákonodárce, zvyšovala.“ (Smith, 2016 [1776], str. 399f)

David Ricardo matematicky obhájil efektivitu mezinárodního obchodu (Ricardo, 1817), tento princip vešel ve známost jako *teorie komparativní výhody* a Frédéric Bastiat obhájil principy volného obchodu rétoricky naprosto jasně a nevývratně. Dalo by se ocitovat v podstatě veškeré Bastiatovo dílo, jako příklad uveďme jeho *Petici výrobců svíček* (Bastiat, 2015, stránky 69–72), kde se jeho „záblesk ryzího génia“ (Hazlitt tamtéž, str. 19) vypořádává se stížnostmi domácích výrobců na lacinější zahraniční produkci – v tomto případě jde o domácí výrobce svíček, jimž nekale konkuruje slunce. Poté, co se vyrovná s konkurencí slunce, dává praktičtější příklad:

„Pomeranč z Lisabonu se prodává o polovinu levněji než pomeranč z Paříže, protože přírodní, a tím pádem bezplatné teplo činí pro ten první to, co se u toho druhého dosáhne teplem umělým a tedy drahým. Když se k nám doveze pomeranč z Portugalska, můžeme tedy říci, že půlku z něj dostáváme zadarmo a půlku platíme, nebo jinými slovy, že je za poloviční cenu ve srovnání s pomerančí z Paříže.“ (Ibid.)

Stejně tak nelze jednoznačně potvrdit, že by omezení prodeje zahraničních potravin napomáhalo udržení zaměstnanosti na venkově. Práce směřuje tam, kde má největší mezní produktivitu. I kdybychom souhlasili s tím, že udržení zaměstnanosti na venkově je správným cílem, nelze si představit mnoho věcí, kde by se ekonomové shodli více než v prospěšnosti volného obchodu, a to i ve vztahu k domácí zaměstnanosti.

Neexistuje snad žádný seriózní ekonom, který by argumentoval proti přínosům plynoucím z komparativních výhod. Ve studii Chicago University z roku 2012 se mezi dotázanými významnými ekonomy nenašel nikdo, kdo by nesouhlasil s tvrzením: „Svobodnější obchod zvyšuje efektivitu produkce a poskytuje lepší volbu spotřebitelům a v dlouhém období jsou tyto přínosy o mnoho větší než jakékoli případné vlivy na zaměstnanost.“ (Chicago Booth, 2012)

Vlády však historicky nebyly volnému obchodu nakloněny, za výjimku lze snad považovat Velkou Británii v 19. století, než nastoupila na hloupou politiku imperiální preference, Estonsko v době mezi odtržením od Sovětského svazu a vstupem do Evropské unie a současný Nový Zéland, Singapur a stále ještě Hongkong. Tyto jurisdikce se řídí jednostrannou politikou nulových cel (až na výjimky).

Světová obchodní organizace (WTO) a její předchůdkyně Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT) udělala obrovský kus práce, kdy opakovaně přivedla vlády k jednacímu stolu a snížila celní i necelní překážky volnému obchodu. A to přesto, že vlády k těmto vyjednáváním nadále přistupují s dávno vyvráceným merkantilistickým způsobem uvažování o „ofenzivních a defenzivních zájmech“.

Profesor ekonomie na Karlově univerzitě Michal Mejstřík poslanecký návrh glosoval: „Já jsem pro podporu konkurenceschopných potravin, ale proti kvótám, ale také tržní dominanci.“ (viz *Přílohu 1*)

Bývalý guvernér České národní banky Pavel Kysilka uvedl: „Na tento záměr se hodí teze, že ‚politici jednadvacátého století řeší problémy století dvacátého a přinášejí recepty století devatenáctého‘. Na recept soběstačnosti doplatí nejvíce konečný spotřebitel v podobě daleko vyšší ceny a nižší kvality. A pokud se bude argumentovat bezpečností na základě krizové zkušenosti, pak platí, že míru bezpečnostní soběstačnosti, tedy dostatečné kvantity a kvality pro přežití v situaci uzavřených hranic, máme i dnes.“ (Ibid.)

Petr Bartoň, hlavní ekonom skupiny Natland, poukázal na implementační problémy: „Zákon v podstatě nelze splnit jinak než celostátním zavedením potravinových lístků. A to na všechny potraviny. To nebylo ani za války. Nelze zákonem ustanovit poptávku. Může se pokusit omezit nabídku, ale ne v procentech, neboť nikdo dopředu neví, kolik celoročně prodá, aby z toho vypočetl 85 %. A tak až prvního ledna se obchodník dozví, zda zákon dodržel či nikoli. To odporuje podstatě práva.

Pokud zákon ustanoví, že 85 % regálové plochy musí být domácí potraviny, bude zákon bezzubý. Zbylých 15 % regálů bude ošoupanější, zahraniční zboží bude muset být častěji doplňováno a spotřebitelé se budou moci dále svobodně rozhodovat o tom, co vpustí do svého těla.“ (Ibid.)

Lukáš Kovanda, hlavní ekonom Czech Fund a člen *Národní ekonomické rady vlády*, poukázal na fakt, že žádná země na světě nemůže být soběstačná: „Ani nejvyspělejší země nejsou a nikdy nebyly stoprocentně potravinově soběstačné, a to ani v produkci, s níž si je svět úzce spojuje – třeba i taková Francie dováží třicet procent sýrů. Do mezinárodního trhu se musí chtít nechtět zapojovat i jinak značně izolovaná KLDK. Vskutku, i Severní Korea se stále opírá o dovoz a potravinovou pomoc části svých domácích potravinových potřeb.“ (Ibid.)

V. Liberalizace obchodu pod dohledem EU a WTO

Jedním ze základních principů Evropské unie je volný pohyb zboží po tzv. vnitřním trhu. Znamená to jednoduše řečeno, že jakýkoliv výrobek legálně prodáváný na jakémkoliv trhu Evropské unie, může být bez dalších překážek legálně prodáván také na dalších trzích.

Evropská unie zrušila celní a další překážky pro obchod mezi jednotlivými státy. Protože vlády byly velmi vynalézavé v obcházení tohoto pravidla (např. poplatky za celní deklaraci namísto cla), byla v 70. a 80. letech nutná série rozsudků Evropského soudního dvora, aby si tento princip vlády členských států skutečně vzaly za svůj.

Nejnámější rozsudek padl v tzv. případě *Cassis de Dijon*, oficiálním jménem *Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (120/78)*, kdy Evropský soudní dvůr pro účely obchodu mezi členskými státy EU zneplatnil německý zákaz prodeje ovocných likérů s obsahem alkoholu menším než 25 %. Francouzský rybízový likér *Cassis de Dijon* měl obsah alkoholu pod 20 %, avšak jako legální produkt na francouzském trhu může být prodáván i na německém trhu.

5.1 Čl. 34 SFEU a zákaz diskriminace

Evropský soudní dvůr se ve svém rozsudku opřel o čl. 34 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU), jehož kompletní lakonický text zní: „Množstevní omezení dovozu, jakož i veškerá opatření s rovnocenným účinkem, jsou mezi členskými státy zakázána.“

Volný pohyb zboží na jednotném trhu EU je jednou z největších předností Unie, jelikož s sebou nese snížení transakčních nákladů na využívání přínosů z absolutních a komparativních výhod producentů a výrobců v jednotlivých evropských zemích.

Přestože bychom si my v Liberálním institutu přáli jednotný trh bez přívlastků po celém světě, tak i to, že můžeme využívat jednotný trh v rámci EU, je velký přínos. Omezování trhu s sebou nese kaskádovitý propad ekonomiky. Snaha o potravinovou soběstačnost nezdraží pouze potraviny, ale tím, že dojde k přesunu výrobních faktorů do méně produktivních oblastí (v tomto případě soběstačná produkce potravin) dojde k celkovému poklesu bohatství v ekonomice. Adam Smith popisoval, jak rozsah trhu vede k větší dělbě práce a tím i k růstu bohatství národů, viz výše. Čím menší je rozsah trhu, tím jsme méně produktivní a v ekonomice poté ztrácejí všichni.

Politické hnutí ANO se hlásí k evropské integraci, je dokonce členem evropské politické strany ALDE zastoupené v Evropském parlamentu poslaneckým klubem *Renew Europe*, která často patří rétoricky k těm nejvíce prointegračním silám v Evropské unii. SPD je sice euroskeptickým politickým hnutím, avšak její předseda Tomio Okamura se nechal slyšet, že SPD chce zůstat v evropském hospodářském prostoru. (Okamura, 2013, str. 21) Proto u těchto dvou subjektů překvapuje podpora pozměňovacího návrhu, který útočí na základní stavební kámen evropského vnitřního trhu a evropské spolupráce.

Čl. 34 SFEU přitom kodifikuje do evropského primárního práva princip nediskriminace, který je taktéž přítomen v dohodě WTO, konkrétně v čl. III GATT:

„1) Smluvní strany uznávají, že vnitřní daně a ostatní vnitřní dávky, jakož i zákony a jiné předpisy, ovlivňující prodej, nabízení na prodej, nákup, dopravu, distribuci nebo používání výrobků a vnitřní množstevní úpravy, předpisující míchání, zpracování nebo používání výrobků v určitých množstvích nebo v určitých poměrech, nemají být uplatňovány na dovážené či domácí výrobky způsobem, jímž by se poskytovala ochrana domácí výrobě.

[...]

4) Výrobkům území kterékoli smluvní strany, dovezeným na území kterékoli jiné smluvní strany, bude se poskytovat zacházení ne méně výhodné než poskytované obdobným výrobkům domácího původu, a to pokud jde o všechny zákony a jiné předpisy, ovlivňující jejich prodej, nabízení na prodej, nákup, dopravu, distribuci nebo používání na vnitřním trhu. [...]"

Česká republika je členem WTO nejen skrze své členství v Evropské unii, ale taktéž samostatně. Případné vystoupení z Evropské unie, o němž jistě sní někteří z navrhovatelů, by tak nic nezměnilo na nelegalitě zamýšleného opatření.

Tentýž princip nediskriminace je obsažený také v každé bilaterální obchodní dohodě. Volný trh s restrikcemi na hranicích a zvýhodňováním národních producentů je totiž pojmový nesmysl.

Při argumentační redukci *ad absurdum* je snaha o úplnou soběstačnost až na úroveň jednotlivce poté návratem k prvobytně pospolné společnosti a tím i k situaci, která neumožňuje produkci dostatečného bohatství, které by na území České republiky uživilo 11 milionů lidí. Jak říkal rakouský ekonom Ludwig von Mises, zákaz exportů pro Evropu znamená mizérii a hlad. (Mises, 2017 [1944], str. 137) A pokračuje: „Evropa, ať už sama spojená nebo rozdělená, by ve světě ekonomicky soběstačných zemí byla odsouzena k zániku.“ (Ibid., 379)

Jiří Nekovář, ekonom a daňový expert k návrhu uvedl: „Myslím si, že předložený návrh jde proti jednotnému trhu EU a je v rozporu s evropským právem. Něco jiného je podpora lokálních zdrojů potravin od místních farmářů a lokálních zpracovatelů, která bude založena na poptávce spotřebitelů.“ (viz *Přílohu 1*)

Štěpán Jurajda, profesor ekonomie na CERGE-EI a člen *Národní ekonomické rady vlády*, souhlasí: „Mně osobně nepřijde tento typ direktivních omezení vhodný a chápu, že může být také v rozporu s pravidly společného trhu (ale nejsem rozhodně odborník na tyto pravidla a jejich implementaci).“ (Ibid.)

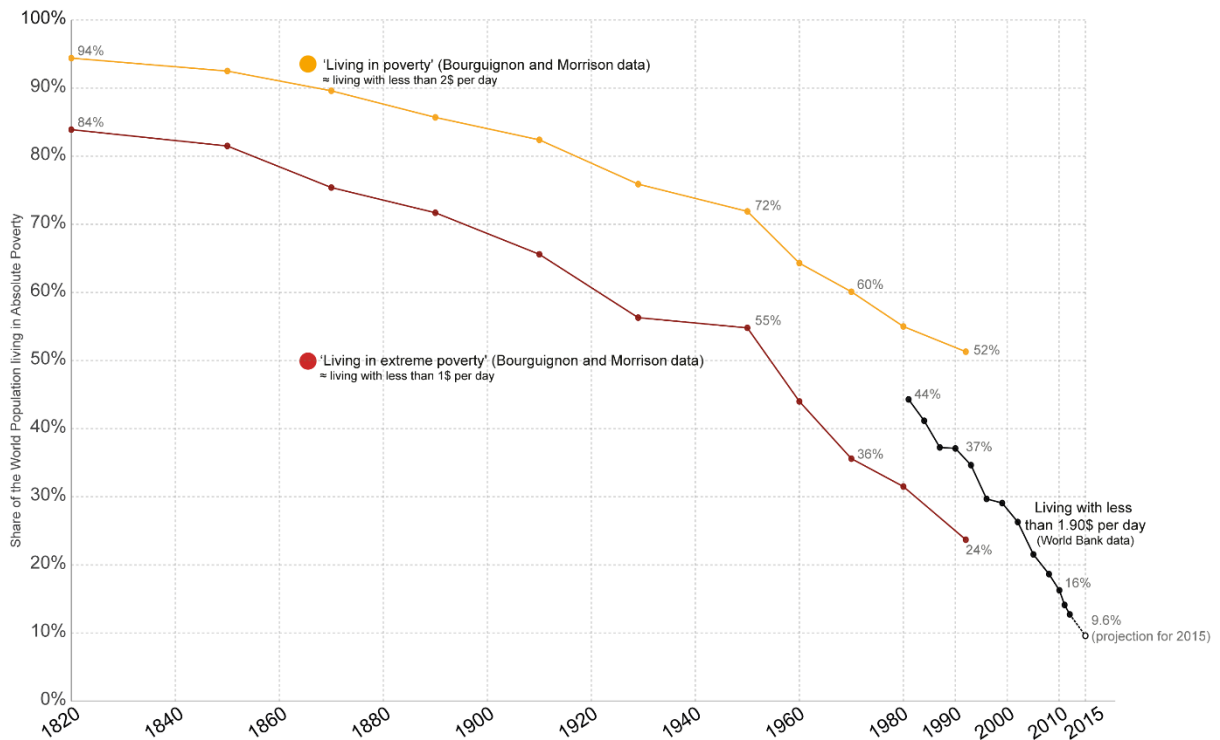
Podle Danuše Nerudové, rektorky Mendelovy univerzity, jde jednoznačně o porušení evropského práva: „Ač nejsem právník, tak jsem věc konzultovala se soutěžními právníky a zcela jistě je tento návrh v rozporu s evropským právem, v případě přijetí zákona se dá očekávat *infringement procedure* a následná žaloba u Evropské soudního dvora, pokud by nedošlo k nápravě.“ A dodává: „Takže pokud to mám shrnout z mého hlediska, vidím jen negativa a to jak v oblasti ekonomické, tak i v oblasti zemědělské, neb jsem rektorka zemědělské univerzity.“ (Ibid.)

5.2 Dopad na třetí země

Volný obchod a globalizace pozvedly z chudoby miliardy lidí z chudoby:

OurWorld in Data Share of the World Population living in Absolute Poverty, 1820-2015

All data are adjusted for inflation over time and for price differences between countries (PPP adjustment).

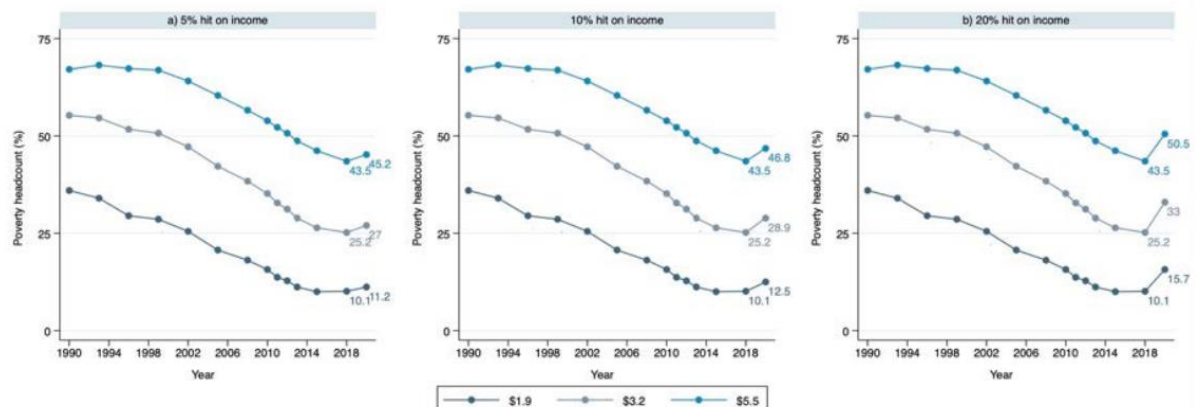
Data sources: 1820-1992 Bourguignon and Morrison (2002) - Inequality among World Citizens, In The American Economic Review; 1981-2015 World Bank (PovcalNet)

The interactive data visualisation is available at OurWorldinData.org. There you find the raw data and more visualisations on this topic.

Licensed under CC-BY-SA by the author Max Roser.

Data podle (Bourguignon & Morrisson, 2002) a (World Bank, 2020), graf převzatý z (Roser & Ortiz-Ospina, 2019).

Ekonomové Sumner, Hoy a Ortiz-Juarez odhadují dopad koronavirové krize na globální chudobu. Při 10% ekonomické kontrakci se podíl extrémně chudých (méně než 1,90 mezinárodních dolarů na den) zvýší o více než pětinu, z 10,1 % na 12,5 %:

Zdroj: (Sumner, Hoy, & Ortiz-Juarez, 2020)

Švédský historik Johan Norberg komentuje tento výzkum slovy: „Tato pandemie je ukázka filmu o deglobalizaci. Ukazuje se, že jde o horor.“ (Norberg, 2020)

Obchodní politika Evropské unie již dnes, zejména skrz sanitární a fytosanitární standardy a ochranný celní sazebník ztěžuje producentům z chudých zemí proniknout na evropský trh. Nacionalistická opatření a zvýšený protekcionismus budou chudé lidi ve třetím světě držet v chudobě ještě déle. (Pánek, 2015) Je však třeba EU pochválit za režim *Vše kromě zbraní* (Everything But Arms) mířený na nejméně rozvinuté země, na jejichž produkty se celní sazebník nevztahuje (European Commission, 2020), a na snahu posledních let o schválení obchodních dohod, viz např. dohody s Kanadou, Japonskem nebo Vietnamem.

Empirickou studii pozitivních dopadů otevřenosti mezinárodního obchodu na mzdy nejhudších v třetím světě napsali např. David Dollar a Aart Kraay (Dollar & Kraay, 2004), studii o mj. o pozitivním dopadu otevřenosti mezinárodního obchodu na dětskou úmrtnost ve třetím světě napsala trojice ekonomů z Malajsie a Pákistánu (Farooq, Yusop, & Chaudhry, 2019).

Je naší morální povinností umožnit chudým lidem zbohatnout, když nás to nic nestojí. Naopak, volný obchod je výhodný i pro nás.

VI. Kvalita potravin

Předkladatel Zdeněk Podal považuje za důležitou součást pozměňovacího návrhu fakt, že je známou věcí, že potraviny vypěstované mimo území České republiky pro nás nejsou přirozené a tělo se jim, na rozdíl od potravin vypěstované na tomto území, musí přizpůsobit. Argumentuje, že: „že třeba je pro nás zdravější české jablko než pomeranč“. (Česká televize, 2020)

Předkladatelka zákona Margita Balaščíková předpokládá, že zvýšením podílu českých zemědělských produktů dojde k zvýšení kvality těchto produktů. (Šelepová, 2020) Tento předpoklad je více než nepravděpodobný.

Paradoxním důsledkem nuceného poměru domácích potravin na domácím trhu při současném zachování volného exportu těchto potravin je export kvalitních potravin do zahraničí a ponechání méně kvalitních potravin na domácím trhu. Tento jev lze pozorovat v každém autarkickém režimu a je velmi dobře zdůvodnitelný ekonomickou teorií:

Pokud vyjdeme z logiky Alchianova-Allenova teorému, jde kvalitní domácí produkce v první řadě na export, jelikož relativní cena této produkce je na domácím trhu příliš vysoká. (Borcherding & Silberberg, 1978) Substitutem, byť často velmi nepřímým, exportovaného zboží je zboží importované. Domácí kvalitní jablka tak spotřebitelé nahrazují kvalitní španělskou šunkou. Tato substituce je v situaci potravinové soběstačnosti velmi omezená. Kvalitní české potraviny odcházejí, jelikož lze za ně v zahraničí utržit více, a na českých pultech zůstává méně kvalitní místní potravina, pro kterou ale neexistuje žádný (zahraniční) substitut.

Taktéž hlavní hygienik ČR argumentaci o zvýšení kvality odmítá a vyzývá k nepřijetí pozměňovacího návrhu: „Navrhované změny nejsou motivovány primárně ochranou veřejného zdraví, neboť ta je v této oblasti zajištěna činností hygienické služby na velmi vysoké úrovni. O tom svědčí jak hodnocení a výsledky auditů prováděných FVO (Food and Veterinary Office) při DG SANCO (Generální ředitelství pro ochranu a zdraví spotřebitele), tak zejména jediné a hlavní kritérium úspěšnosti práce hygienické služby, a to je dlouhodobý pokles onemocnění z potravin ve společném stravování. Pozměňovací návrh posl. Balaštíkové zpřetrhává 60 let budovaný systém prevence vzniku hromadných infekčních onemocnění z provozoven společného stravování, který se jeví jako účinný a fungující a vedl k minimalizaci výskytu těchto onemocnění.“ (Valenta, 2020)

VII. Uhlíková stopa, udržitelnost a sucho

Předkladatelé zákona argumentují snížením uhlíkové stopy. Z odůvodnění zákona však nelze vyčíst, na jaké studii toto tvrzení předkladatelé staví. Je jistě pravdou, že přeprava potravin s sebou nese určité zvýšení uhlíkové stopy. Nelze však předpokládat, že pomeranče se v České republice vyrobí se stejnou uhlíkovou stopou jako ve Španělsku. Cílem regulací ve snaze chránit životní prostředí musí být celkové efekty a ne jen část produkčního cyklu dané potraviny.

Pokud se nad udržitelností a soběstačností zamyslíme více do hloubky, uvidíme, že tyto dva termíny jdou proti sobě.

Letecká doprava je environmentálně náročná. Avšak lidé často předpokládají, že letadlem se přepraví mnohem více jídla než ve skutečnosti. Letecká doprava je zodpovědná pouze za 0,16 % potravinových mil (*food miles*), viz (Poore & Nemecek, 2018). Pro všechny ostatní potraviny, jakkoliv přepravené, má doprava pouze mizivý podíl na celkový environmentální dopad. Mnohem větší úlohu hraje samotná potravina, např. mezi hovězím a drůbežím je desetinásobný rozdíl, mezi hovězím a kukuřicí dokonce šedesátinásobný. (Ibid.)

V souvislosti s produkcí potravin se často mluví o udržitelnosti. Pokud se nad udržitelností a soběstačností zamyslíme více do hloubky, uvidíme, že tyto dva termíny jdou proti sobě. Čím větší soběstačnosti dosáhneme, tím méně bude nabídka potravin udržitelná. Hladomory v různých komunistických zemích v nedávné historii jsou tomu velmi dobrým příkladem. Mnozí politikové varují před suchem, ale nelze si představit horší hospodářskou politiku než potravinovou soběstačnost v situaci, kdy nám hrozí sucho. Viz výše citaci z knihy *Locavore's Dilemma*.

Návrh zákona nemůže těšit ani příznivce spotřeby postavené na lokální produkci. Obyvatel Ústí nad Labem lépe vyhoví své preferenci lokálních výrobků spotřebou potravin z Drážďan, než kdyby spotřeboval produkci místního zemědělce v Uherském

Hradišti a obyvatel Uherského Hradiště by raději měl kupovat produkty z Trenčína než z okolí Ústí nad Labem.

Udělal si navrhovatelé zákona relevantní průzkum trhu, aby věděli, jaký podíl na současné nabídce zboží činí produkty, které v České republice ani pěstovat nelze? Nemůže se nám náhodou tak stát, že například rýže se již do poslanci navrhovaných 15 % zahraniční produkce prostě nevejde, a tak nebude v nabídce vůbec?

Jeden z předkladatelů Marian Jurečka se na Twitteru nechal slyšet: „V návrhu [je] odkaz mimo jiné na nutnost vyhlášky a na jednání výborů jasně zaznělo od zástupců [ministerstva zemědělství], že specializovaných obchodů se toto tykat nebude.“ (Jurečka, 2020)

Prováděcí předpis má tedy obsahovat dosud neznámé výjimky, avšak ty by dále zneprůhlednily danou problematiku. Prakticky cokoliv lze v ČR vypěstovat, náklady jsou však často enormní, či dokonce prohibitivní. Proto je pro všechny výhodnější, když zemědělci realizují svoje komparativní výhody, viz výše, a pěstují plodiny a chovají zvířata tam, kde jsou k tomu efektivní podmínky.

Prováděcí předpis, vyhláška ministerstva zemědělství, by navíc nepodléhala schválení zvolenými poslanci a senátory, což by dále snižovalo legitimitu takového uspořádání, transparentnost výběru opatření a odehrávalo se bez veřejné debaty.

VIII. Vliv potravinové soběstačnosti na strukturu domácího trhu

Potravinová soběstačnost je luxusní statek. Ne každý si může dovolit luxus domácího zboží. Luxusní statky jsou takové statky, jejichž spotřeba roste s růstem důchodu. Náš národní důchod se v důsledku koronavirové krize bezprecedentně zmenšil a lze očekávat jeho další pokles. Nezdá se tak rozumné, zvyšovat podíl luxusního zboží v situaci, kdy očekáváme, že budeme chudší než v minulých letech.

Z ekonomického pohledu si lze navrhovanou situaci představit jako rozdělení celkové nabídky potravin na dvě nabídky. Jednu, která je výsledkem produkce na určitém území (v tomto případě České republiky), a druhou, která je výsledkem produkce mimo toto území. Pokud vybrané území budeme zmenšovat (například pouze na Ústecký kraj) bude výsledná nabídka potravin – ekonomickým žargonem řečeno – stále méně a méně elastická. To znamená, že pro zvýšení produkce nebude nakonec stačit ani nekonečné zvýšení ceny, kterou budou spotřebitel ochotni platit. V tom poté spočívá celý problém potravinové soběstačnosti. Z velmi elastické nabídky dostáváme dvě nabídky, kdy ta velmi neelastická představuje dominantní část trhu a tím nejen, že zvyšuje ceny, ale zároveň vytváří situaci, kdy některé potraviny nejsou dostupné vůbec.

Je jistě vhodné uvažovat o obchodní diverzifikaci, abychom se vyhnuli situaci, kdy jsme obchodně závislí pouze na jednom dodavateli či jedné dodavatelské zemi. Tato logika nicméně platí i v případě že jedinou dodavatelskou zemí je samotná Česká republika.

Diverzifikace bude však jistě vyhledávána samotnými obchodníky, kteří v důsledku kolapsu mezinárodních logistických řetězců budou hledat cesty, jak vytvořit robustnější systém dodávek potravin. Součástí takové změny pak může být i větší podíl české produkce v nabídce, a to přirozeným tržním mechanismem. Největší problém tkví v tom, že nevíme, zda je pro robustnost nabídky potřeba zvýšit podíl českých potravin o 5 % či 50 %. Jedině podnikatelské objevování nám na tuto otázku umí dát odpověď. (Hayek, 2002)

Správným krokem k diverzifikaci nabídky by bylo uvolnění regulace využívání půdy, a zvláště uvolnění regulace, které zvyšují výnos z půdy směrem, který potravinovou soběstačnost omezuje. Například zrušením zákona o povinném přimíchávání biosložky do pohonných hmot.

Návrh zákona pomáhá velkým, dominantním firmám, jako je skupina Agrofert premiéra Andreje Babiše, neboť ty by již nemusely čelit zahraniční konkurenci. Malé firmy bez tržní síly zůstanou malými firmami bez tržní síly i nadále, avšak jediný bič na velké firmy, tj. konkurence zahraniční firem s tržní silou, bude odejmut. Je to notorický závěr ekonomické teorie a ekonomické empirie omezení konkurence. Viz např. studii o tržní síle ve švédském potravinářském sektoru po vstupu Švédska do Evropské unie. (Wilhelmsson, 2006)

Výhodnost regulací pro velké firmy pozoroval již George Stigler, který za teorii regulace později dostal Nobelovu cenu za ekonomii. (Stigler, 1971) Stručně řečeno: velká firma dodatečné náklady na vyhovění regulaci, které jsou často z velké míry fixní, snadno rozpustí do celkových nákladů na výrobu. Malé firmy, které nejsou tak ziskové, tzv. *mezní výrobce*, však tyto dodatečné náklady vytlačí z trhu.

Jak se při prosazování zákonů spojují tržní hráči, kterým regulace vyhovuje, neboť odstraní zmíněné mezní výrobce, a skupiny, které regulaci prosazují ze svého – často mylného – přesvědčení, popisuje *teorie baptistů a bootleggerů*. (Yandle, 1983) Baptisté chtějí zakázat alkohol z přesvědčení, bootleggeri (tj. výrobci nelegálního alkoholu) z vypočítavosti, neboť prohibice jim odstraní konkurenci. Čtenář této analýzy, nechť si lobbistické zájmy na místo baptistů a bootleggerů dosadí v tomto případě dle svého uvážení.

Mariana Čapková, sociální ekonomika a zastupitelka hl. m. Prahy, návrh okomentovala slovy: „Navrhované opatření by bylo přínosem spíše pro konkrétní zájmové agrární skupiny než pro drobné lokální české zemědělce. Navrhovaná procenta jsou navíc neúměrná. Celý návrh nepovažuji za rozumný ani reálný.“ (viz Přílohu 1)

IX. Veřejné, nebo soukromé prostředky?

Součástí úvah o změnách pravidel v průběhu koronavirové krize evidentně bude též zavedení obecného principu podpory domácí produkce tam, kde je to vhodné či smysluplné. Logika je jednoduchá: lze očekávat, že zahraniční poptávka po všem, co

vyprodukuje naše malá otevřená ekonomika, oslabí. Možná na delší dobu. Proč tedy nepomoci ekonomice tak, že budeme podporovat produkci domácích?

Toto pravidlo by mělo v první řadě platit pro veřejné prostředky, u nichž přirozeně akceptujeme či dokonce vyžadujeme menší svobodu volby a větší restrikcí při nakládání s nimi na straně jejich správců (politiků a úředníků), než u prostředků čistě soukromých. Nelze omezovat svobodu volby soukromých subjektů, ale u společných prostředků restrikcí uplatňovat lze, pokud projdou procesem politické volby.

Jakýmsi pravzorem takového pravidla je americký *Buy American Act* (BAA), přijatý na sklonku Velké deprese v roce 1933, který stanovuje americkým orgánům povinnost preference nákupu produktů z USA.

V případě ČR by tento princip zřejmě musel být zakotven do zákona o zadávání veřejných zakázek (č. 134/2016 Sb.). A to tak, aby byl v souladu s evropským právem a dalšími normami. Veřejně by se dal formulovat heslem: „stát (nejdřív) hezky česky“.

Danuše Nerudová s tímto přístupem souhlasí: „Omezování práva občana si zvolit – dle mého názoru by měl stát začít od sebe a nejdříve začít regulovat sebe – viz např. veřejné zakázky během krize a neschopnost nakoupit české výrobky, ač byly nabízeny.“ (viz *Přílohu I*)

X. Technické problémy

Samozřejmě hned na začátku narážíme na problém, jak přesně věcně a právně definovat, *co* je český produkt či služba.

Jako pomoc/návod může posloužit zákon o potravinách a tabákových výrobcích, který slouží jako základ pro označování potravinářských výrobků zemí původu.

Současné znění § 9b Zákona č. 110/1997 Sb. zákona o potravinách a tabákových výrobcích říká:

(1) Při uvádění potraviny na trh lze poskytnout informaci slovy „česká potravina“, grafické znázornění stanovené prováděcím právním předpisem nebo jinou informaci zejména slovní, obrazovou nebo grafickou naznačující, že země původu potraviny je Česká republika, pokud

a) 100 % všech složek celkové hmotnosti nezpracované potraviny, vinařských produktů nebo mléka pochází z České republiky, a prvovýroba, porážka zvířat a všechny fáze výroby proběhly na území České republiky, nebo

b) součet hmotnosti složek pocházejících z České republiky tvoří nejméně 75 % celkové hmotnosti všech složek stanovené v okamžiku jejich použití při výrobě potraviny jiné než uvedené v písmeni a) a výroba proběhla na území České republiky; přidaná voda se nezapočítává do celkové hmotnosti všech složek.

(2) Při uvádění potraviny na trh lze poskytnout informaci slovy „vyrobena v České republice“ nebo slovy, která mají pro spotřebitele stejný význam, pokud výroba proběhla na území České republiky.

(3) Označení podle odstavce 1 písm. b) a odstavce 2 nelze použít pro vinařské produkty.

Z textace je vidět, že definice nebude ve všech odvětvích triviální, a že přenositelnost definice „potravinářské“ může být velmi omezená, protože je fakticky založena na kritériu hmotnosti nezpracované suroviny (100%) nebo hmotnosti konečného produktu (75%, přičemž v případě vína jako jediného konečného produktu platí též přísnější pravidlo 100%). Neřeší se otázka vlastnictví či původu vlastníka společnosti, která produkuje.

Čili příkladně:

- Sýry společnosti Brazzale, vyrobené z českého (moravského) mléka a to na území ČR (Litovel) se *kvalifikují* jako česká potravina, přestože je tak nikdo nebere. A nejsou tak označovány.
- Coca-Cola vyráběná v Praze-Kyjích se zřejmě *kvalifikuje* jako česká potravina, přestože ji tak nikdo nebere. A není tak označována.

Naopak:

- Šunky z masného průmyslu Krásno či jiných masokombinátů se *nekvalifikují* jako české potraviny, protože jsou většinou vyráběny ze zahraničního vepřového masa a nevyhoví tak hmotnostním kritériím, přestože jsou jako české brány.

Je třeba tedy brát v úvahu ještě kritéria *místa* produkce:

- I potraviny vyrobená v českém závodě, byť třeba prodávaná pod privátní značkou společnosti Lidl (jako smetany mlékárny Kunín či saláty z firmy Varmuža) by se kvalifikovaly jako české výrobky, přestože tak nejsou označovány a nemají tak být ani vnímány.

Vše ještě více komplikuje kritérium *konečného vlastníka daného výrobce*. I tam narážíme na problémy:

- Pokud by konečný vlastník měl být český, je Škoda Auto zahraniční vůz nesplňující kritéria českého produktu, přestože je brán jako český.
- Naopak Air Bank či PPF Banka by musely být brány jako české finanční instituce, přestože jsou vlastněny mateřskou společností PPF B.V. v Nizozemsku a pro účely finanční statistiky a statistiky přílivu zahraničních investic v rámci platební bilance jsou jejich aktiva brána jako aktiva *vlastněná zahraničním vlastníkem*, přestože konečným vlastníkem je český občan.

Jinými slovy: dokonalá příprava této legislativy kazuisticky by znamenala velmi významné problémy a vyžadovala řadu kompromisů či neintuitivních rozhodnutí.

Jiným přístupem je volit obecné a méně určité právní pojmy jako „preferenze výrobků pocházejících z České republiky“, ovšem s rizikem, že tento „common law“ přístup, který je použit jako základ BAA, nemusí být udržitelný v kontinentálním právu.

V každém případě by „stát hezky česky“ neměl znamenat, že se vybere jen jedna momentálně politicky atraktivní oblast (např. potraviny) a zákon se napasuje *jen a pouze na ni proto, aby vybraná zájmová politická skupina (politici podnikatelé v zemědělství) získala výhodu a vše ostatní běželo tak jako dosud*. Kdyby mělo dojít k něčemu podobnému, bylo by lepší raději nic neměnit.

XI. Závěr

V této analýze jsme zhodnotili argumenty předkladatelů, že vyšší potravinová soběstačnost pomůže regionálním výrobcům, pomůže zaměstnanosti a sníží uhlíkovou stopu. Tyto argumenty jsme vyvrátili. Přidali jsme navíc argumenty, že vyšší potravinová soběstačnost uškodí domácím spotřebitelům a zvýší světovou chudobu, že zákonem vynucená potravinová soběstačnost je proti právu EU a WTO, že znamená zhoršení kvality potravin a že pomůže již zavedeným dominantním hráčům.

Argumentovali jsme také, že pokud stát chce podpořit české výrobce, má tak dělat skrze preferenci českých výrobků ve vládních nákupech, ne kvótami na soukromé subjekty.

Švédský profesor ekonomie Assar Lindbeck ve své knize pozoroval, že „vedle bombardování se regulace nájemného v mnoha případech jeví jako v současnosti neefektivnější nástroj, jak zničit města“. (Lindbeck, 1977, str. 39)

Tuto analýzu bychom tak mohli zakončit parafrází jeho slov: „Vedle virové pandemie se potravinová soběstačnost v mnoha případech jeví jako v současnosti nejefektivnější známý nástroj, jak zdecimovat lidskou populaci.“

Příloha 1: Anketa mezi českými ekonomy

Obeslali jsme české ekonomy, včetně všech ekonomů v NERVu a KoroNERVu s následující otázkou:

„Jak se jako ekonom/ka díváte na potravinovou soběstačnost a nápady na podporu domácí produkce potravin? Jak se na to díváte i s ohledem na dominantní postavení Agrofertu a s ohledem na čl. 34 SFEU, který dle méj interpretace takovou podporu zakazuje?“

Jejich odpovědi uvádíme v plném znění s drobnými úpravami pro lepší čitelnost:

Mariana Čapková, sociální ekonomka a zastupitelka hl. m. Prahy: „Navrhované opatření by bylo přínosem spíše pro konkrétní zájmové agrární skupiny, než pro drobné lokální české zemědělce. Navrhovaná procenta jsou navíc neúměrná. Celý návrh nepovažuji za rozumný ani reálný.“

Jiří Nekovář, ekonom a daňový expert: „K Vašemu dotazu si myslím, že předložený návrh jde proti jednotnému trhu EU a je v rozporu s evropským právem. Něco jiného je podpora lokálních zdrojů potravin, od místních farmářů a lokálních zpracovatelů, která bude založena na poptávce spotřebitelů. Osobně mám problém s termínem „česká potravina“, protože to půjde o podporu velkých zpracovatelů, kteří budou jenom hlídat správné procento, aby potraviny mohly být takto označeny. Navíc takto stanovené procento povede ke zdražení potravin.“

Danuše Nerudová, ekonomka a rektorka Mendelovy univerzity: „Děkuji za otázku. Ač nejsem právník, tak jsem věc konzultovala se soutěžními právníky a zcela jistě je tento návrh v rozporu s evropským právem, v případě přijetí zákona se dá očekávat *infringement procedure* a následná žaloba u Evropské soudního dvora, pokud by nedošlo k nápravě.“

Z mého pohledu:

Omezování práva občana si zvolit – dle mého názoru by měl stát začít od sebe a nejdříve začít regulovat sebe – viz např. veřejné zakázky během krize a neschopnost nakoupit české výrobky, ač byly nabízeny.

Z mého pohledu toto bude mít velký dopad na infrastrukturu a obrovské vedlejší náklady v podobě nadměrné dopravy a z ní vyplývajících všech negativních externalit. Proto by mi dávalo smysl, kdyby to bylo navrženo tak, že by se jednalo o *lokální produkci* (nikoliv českou).

Bude to mít spoustu negativních dopadů – omezení hospodářské soutěže, růst koncentrace v určitých odvětvích a především růst cen konečných výrobků.

A v neposlední řadě to znamená konec inovací v zemědělství, což je naprosto v rozporu s faktem, že chceme, aby v boji se suchem zemědělci změnili své hospodaření v krajině.

Navíc ještě jeden aspekt, tak jak to je navrženo, tak velmi zásadní věci jsou ponechávány do prováděcí vyhlášky. Která je samozřejmě v gesci MZE a již nebude procházet

parlamentem. Tak že v tuto chvíli se např. může stát, že budeme dovážet mléko z Německa, tady se z toho udělá jogurt, a to pak bude deklarováno jako české zboží.

Takže pokud to mám shrnout z mého hlediska, vidím jen negativa a to jak v oblasti ekonomické, tak i v oblasti zemědělské, neb jsem rektorka zemědělské univerzity.

Štěpán Jurajda, profesor ekonomie na CERGE-EI a člen NERV: „Mně osobně nepříjde tento typ direktivních omezení vhodný a chápu, že může být také v rozporu s pravidly společného trhu (ale nejsem rozhodně odborník na tyto pravidla a jejich implementaci).“

Michal Mejstřík, profesor ekonomie na Karlově univerzitě: „Já jsem pro podporu konkurenceschopných potravin, ale proti kvótám ale také tržní dominanci.“

Pavel Kysilka, bývalý guvernér ČNB: „Na tento záměr se hodí teze, že ‚politici jednadvacátého století řeší problémy století dvacátého a přinášejí recepty století devatenáctého‘. Na recept soběstačnosti doplatí nejvíce konečný spotřebitel v podobě daleko vyšší ceny a nižší kvality. A pokud se bude argumentovat bezpečností na základě krizové zkušenosti, pak platí, že míru bezpečnosti soběstačnosti, tedy dostatečné kvantity a kvality pro přežití v situaci uzavřených hranic, máme i dnes.“

Petr Bartoň, hlavní ekonom skupiny Natland: „Zákon téměř určitě neprojde v EU. Ta částečně usiluje o potravinovou soběstačnost Evropy, když uvaluje cla na neevropské produkty. Ale soběstačnost jednotlivých států je nejen nesmyslná, ale i škodlivá. Vyšší ceny domácích potravin by navíc zpomalily hospodářskou obnovu po korontěně. Potravinový je nezbytným statkem a zdražení by vytěsnilo poptávku po jiných českých výrobcích.“

Zákon v podstatě nelze splnit jinak než celostátním zavedením potravinových lístků. A to na všechny potraviny. To nebylo ani za války. Nelze zákonem ustanovit poptávku. Může se pokusit omezit nabídku, ale ne v procentech, neboť nikdo dopředu neví, kolik celoročně prodá, aby z toho vypočetl 85 %. A tak až prvního ledna se obchodník dozví, zda zákon dodržel či nikoli. To odporuje podstatě práva.

Pokud zákon ustanoví, že 85 % regálové plochy musí být domácí potraviny, bude zákon bezzubý. Zbýlých 15 % regálů bude ošoupanější, zahraniční zboží bude muset být častěji doplňováno a spotřebitelé se budou moci dále svobodně rozhodovat o tom, co vpusť do svého těla.“

Lukáš Kovanda, hlavní ekonom Czech Fund a člen *Národní ekonomické rady vlády*: „Návrh zavést povinný podíl českých potravin zavání návratem do komunismu.“

Poslanci Margita Balaščíková (ANO) a Zdeněk Podal (SPD) spolu s dalšími dvěma desítkami poslanců z různých stran požadují zavedení povinného podílu 55 procent českého zboží na pultech od příštího roku. Následně by se měl tento podíl zvyšovat o pět procentních bodů každý rok až na 85 procent. Dnes bude o tomto pozměňovacím návrhu k novele zákona o potravinách jednat ve třetím čtení poslanecká sněmovna. Skutečnost, že je takovýto návrh projednáván poslaneckou sněmovnou, svědčí o zásadním problému českého zemědělství a potravinářství. Tím je nedostatečná

konkurenceschopnost a nízká přidaná hodnota produkce. Legislativa příkazující podíl českého zboží tento problém ovšem fundamentálně nevyřeší, pouze překryje – na účet daňového poplatníka.

Priměřená potravinová soběstačnost může být vnímána jako národní zájem. V současné době globálně liberalizovaného trhu ale není možné dosáhnout stoprocentní soběstačnosti. Ani nejvyspělejší země nejsou a nikdy nebyly stoprocentně potravinově soběstačné, a to ani v produkci, s níž si je svět úzce spojuje – třeba i taková Francie dováží třicet procent sýrů. Do mezinárodního trhu se musí chtít nechtě zapojovat i jinak značně izolovaná KLLDR. Vskutku, i Severní Korea se stále opírá o dovoz a potravinovou pomoc části svých domácích potravinových potřeb.

Ani bývalé Československo a následně Česká republika před vstupem do EU nebyly plně potravinově soběstačné. Zejména Československo ale téměř soběstačné bylo. Ovšem kvůli celním bariérám, které zdražovaly dovoz potravin ze zahraničí a umožňovaly tuzemským potravinářům pokrývat svůj vlastní trh bez rizika levnější zahraniční konkurence. Navíc stát potravinu – z mezinárodního hlediska málo konkurenceschopné – dotoval prostřednictvím takzvané záporné daně z obratu, takže mu nezbyvaly peníze jinde. Dotované potraviny byly jedním z projevů socialistické „ekonomiky nedostatku“. Za těmito starými časy dnes někteří teskní. O záporné dani z obratu většinou nic netuší a idylicky si malují tehdejší stav, který by rádi vrátili. Patří k nim zjevně i zmínění poslanci, kteří povinný podíl českých potravin prosazují. Vlastně to zavání návratem do komunismu.

Věc je ale třeba vzít z opačného konce. Nikoli problém řešit až na pultech obchodů, ale už na polích a v chlévech.

Potravinovou soběstačnost je totiž třeba vnímat jako zachování potenciálu zemědělské půdy, a tedy kvality půdy pro pěstování zemědělských plodin.

V České republice jsou už dvě třetiny zemědělské půdy ohroženy vodní a větrnou erozí nebo utužením, což v praxi vede k tomu, že se z polí ztrácí nejcennější svrchní část ornice a půda nedokáže v potřebné míře zadržet vodu. Kvůli tomu nelze dosáhnout konkurenceschopných hektarových výnosů, které jsou rozhodujícím faktorem pro ekonomiku zemědělské produkce. Zemědělci pak končí buď ve ztrátě, nebo požadují za své produkty vyšší ceny, případně státní dotace, aby ve ztrátě nebyli. Tím se ale zvyšují náklady tuzemským zpracovatelům a následně se pak zpracovatelé dostávají sami do obtížné konkurenční pozice ke své zahraniční konkurenci.

K zachování potenciálu úrodnosti půdy v České republice je nutné mimo jiné více rozčlenit krajinu, vrátit do ní drobné vodní plochy a změnit způsob zemědělského hospodaření, mimo jiné z převážně nájemního na převážně vlastnické hospodaření. Proto je pod slovem soběstačnost nutné si představit i půdu, která obsahuje dostatek humusu, není degradována půdní erozí a není mechanicky zničena. Kvůli tomu je nezbytné si pod tímto pojmem představit též dostatek vody.

Problémem konkurenceschopnosti českého zemědělství zůstává také nízká přidaná hodnota domácí produkce, která prohlubuje schodek agrárního zahraničního obchodu. Dlouhodobým problémem českého zemědělství a potravinářství je vývoz nízké přidané hodnoty, například živých zvířat, při současném nepřiměřeně vysokém dovozu vyšší přidané hodnoty, například již zpracovaného masa. Česko tak tedy často dováží vyšší přidanou hodnotu, tedy i práci zahraničního zpracovatele, než jakou vyváží, což zásadním způsobem prohlubuje schodek agrárního zahraničního obchodu. K jeho prohloubení došlo i loni.

Prohlubující se záporná bilance zemědělského zahraničního obchodu plyne do značné míry právě z té skutečnosti, že přidaná hodnota českého vývozu je nižší než přidaná hodnota agrárního dovozu do ČR. Jde o letitý bolák českého zemědělství, který je způsoben především nastavením společné zemědělské politiky EU a dotačních programů a politik jednotlivých členských zemí.

Primárním problémem českého zemědělství tedy není to, že bylo hluboce nesoběstačné, nýbrž to, že struktura tuzemské zemědělské výroby je až příliš vychýlena ve směru produkce, a tedy i vývozu agrárního zboží nízké přidané hodnoty.“

Příloha 2: Kompletní znění návrhu

Platné znění dotčených ustanovení s vyznačením navrhovaných změn

§ 9b

(1) Při uvádění potraviny na trh lze poskytnout informaci slovy „česká potravina“, grafické znázornění stanovené prováděcím právním předpisem nebo jinou informaci zejména slovní, obrazovou nebo grafickou naznačující, že země původu potraviny je Česká republika, pokud

- a) 100 % všech složek celkové hmotnosti nezpracované potraviny, vinařských produktů⁴⁷⁾ nebo mléka pochází z České republiky, a prvovýroba⁴⁸⁾, **narození, chov**, porážka zvířat a všechny fáze výroby proběhly na území České republiky, ~~nebo~~

- b) součet hmotnosti složek pocházejících z České republiky tvoří nejméně 75 % celkové hmotnosti všech složek stanovené v okamžiku jejich použití při výrobě potraviny jiné než uvedené v písmeni a) a výroba proběhla na území České republiky; přidaná voda se nezapočítává do celkové hmotnosti všech složek, **nebo**

- c) **jde o potravinu stanovenou prováděcím právním předpisem, jejíž výroba proběhla na území České republiky.**

(2) Při uvádění potraviny na trh lze poskytnout informaci slovy „vyrobena v České republice“ nebo slovy, která mají pro spotřebitele stejný význam, pokud výroba proběhla na území České republiky.

(3) Označení podle odstavce 1 písm. b) a odstavce 2 nelze použít pro vinařské produkty.

(4) Podíl potravin splňujících kritéria dle odstavce 1 písm. a), b) nebo c), bez ohledu na to, zda jsou způsobem dle odstavce 1 skutečně označeny, na trhu České republiky se stanovuje nejméně na 55 % v roce 2021. Tento podíl se každoročně zvyšuje o 5 procentuálních bodů až do roku 2027. Systém výpočtu tohoto podílu stanoví prováděcí právní předpis.

---

⁴⁷⁾ Příloha VII nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013.

⁴⁸⁾ Čl. 3 odst. 17 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002.

Reference

- Aron, L. (2000). *Yeltsin: A Revolutionary Life*. St Martins Pr; 1st U.S. ed edition.
- Bastiat, F. (2015). *Petice za zákaz slunce a jiné absurdity ekonomie*. Praha: Ludwig von Mises Institut.
- Borcherding, T. E., & Silberberg, E. (únor 1978). Shipping the Good Apples Out: The Alchian and Allen Theorem Reconsidered. *Journal of Political Economy*.
- Bourguignon, F., & Morrisson, C. (Vol. 92, No. 4.. září 2002). Inequality Among World Citizens: 1820–1992. *The American Economic Review*, stránky 727-744.
- Caplan, B. (2010). *Mýtus racionálního voliče*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny.
- Česká televize. (24. květen 2020). *168 hodin*. Načteno z Česká televize: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10117034229-168-hodin/220452801100524/>
- Desrochers, P., & Shimizu, H. (2012). *The Locavore's Dilemma: In Praise of the 10,000-mile Diet*. PublicAffairs.
- Dollar, D., & Kraay, A. (5. únor 2004). Trade, Growth, and Poverty. *The Economic Journal*.
- European Commission. (12. květen 2020). *Everything But Arms*. Načteno z Trade Helpdesk: <https://trade.ec.europa.eu/tradehelp/everything-arms>
- Farooq, F., Yusop, Z., & Chaudhry, I. S. (Vol. 13 (4) 2019). How Do Trade Openness and Public Expenditures Affect Health Status in OIC Member Countries? An Empirical Analysis. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*.
- Hannan, D. (5. duben 2020). *Potravinová soběstačnost by z nás udělala chudší lidi*. Načteno z Liberální institut: <https://libinst.cz/potravinova-sobestacnost-by-z-nas-udelala-chudsi-lidi/>
- Hayek, F. A. (Vol. 5, No. 3 (Fall) 2002). Competition as a Discovery Procedure. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, stránky 9–23.
- Hlavaty, C. (31. leden 2018). *When Boris Yeltsin went grocery shopping in Clear Lake*. Získáno 26. květen 2020, z Chron: <https://www.chron.com/neighborhood/bayarea/news/article/When-Boris-Yeltsin-went-grocery-shopping-in-Clear-5759129.php>
- Horáček, F. (26. květen 2020). *České maso, zelenina i gouda. Poslanci chtějí omezit potraviny z dovozu*. Načteno z iDnes: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/potraviny-sobestacnost-cesko-jidlo-regionalni-potraviny-zakon-novela.A200525_200502_ekonomika_rts
- Chicago Booth. (13. březen 2012). *Free Trade*. Načteno z IGM Forum: <http://www.igmchicago.org/surveys/free-trade/>
- Jandejsek, Z. (25. únor 2020). Je v našich silách zvýšit produkci českých potravin? . *Zpravodaj Agrobaze*, 1–3.
- Jurečka, M. (22. květen 2020). *Twitter*. Načteno z Twitter: <https://twitter.com/MJureka/status/1263913823599198208>

- Keynes, J. M. (2005 [1919]). *The Economic Consequences of the Peace*. Cosimo Classics.
- Klaus, V. (24. březen 2020). *Stenoprotokoly*. Načteno z Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/042schuz/s042009.htm#r1>
- Lindbeck, A. (1977). *The Political Economy of the New Left : An Outsider's View*. Harpercollins College Div; 2 edition.
- Mises, L. v. (2017 [1944]). *Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War*. Foundation for Economic Education.
- Norberg, J. (26. květen 2020). *Twitter*. Načteno z Twitter: <https://twitter.com/johanknorberg/status/1265228396562468865>
- Okamura, T. (2013). *Umění žít*. Fragment.
- Ozimek, A. (9. duben 2012). *4 Politically Controversial Issues Where All Economists Agree*. Načteno z The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/business/archive/2012/04/4-politically-controversial-issues-where-all-economists-agree/255600/>
- Pánek, M. (22. říjen 2015). *Jak Evropská unie pomáhá Africe k chudobě*. Načteno z Liberální institut: <https://libinst.cz/jak-evropska-unie-pomaha-africe-k-chudobe/>
- Poore, J., & Nemecek, T. (leden. 1 2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science*, stránky 987–992.
- Ricardo, D. (1817). *On the Principles of Political Economy and Taxation*. John Murray.
- Roser, M., & Ortiz-Ospina, E. (2019). *Global Extreme Poverty*. Načteno z Our World in Data: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty>
- Smith, A. (2016 [1776]). *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut.
- Stigler, G. (Vol. 2, No. 1 (Spring) 1971). The Theory of Economic Regulation. *The Bell Journal of Economics and Management*.
- Sumner, A., Hoy, C., & Ortiz-Juarez, E. (duben 2020). Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty. *WIDER Working Paper 2020/43*.
- Šelepová, E. (22. květen 2020). *Poslanci navrhnou změnu potravinového zákona. Cílem je postupně zvýšit kvóty ryze českých produktů*. Načteno z iRozhlas: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/potraviny-zakon-pozmenovaci-navrh-poslanecka-snemovna-kvoty-ceske-vyrobky-dovoz_2005221801_tzr
- Teabox. (2020). *Teabox: The World's Freshest Tea*. Načteno z <https://www.teabox.com/>
- Valenta, V. (28. duben 2020). *Prohlášení Hlavního hygienika ČR k pozměňovacímu návrhu poslankyně Balaščíkové (ANO)*. Načteno z Ministerstvo zdravotnictví České republiky: https://mzcr.cz/dokumenty/prohlaseni-hlavniho-hygienika-cr-k-pozmenovacimu-navrhu-poslankyne-balastikove_9024_3030_1.html
- Wilhelmsson, F. (10. říjen 2006). Market Power and European Competition in the Swedish Food Industry. *Journal of Agricultural & Food Industrial Organization*, stránky <https://www.degruyter.com/view/journals/jafio/4/1/article-jafio.2006.4.1.1147.xml.xml>.

World Bank. (březen 2020). *PovcalNet*. Načteno z The World Bank:
<http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/home.aspx>

Yandle, B. (May–June 1983). Bootleggers and Baptists: the education of a regulatory economist. *Regulation*, stránky 12–16.

Yeltsin, B. (1990). *Against the Grain: An Autobiography*. Simon & Schuster; First Edition.